

הכהן

אורח חיים

והרים

ביצים היינו הלובן של הביצים. סוכר, שמן קוקוס, שוקולד, ואגוזים טחונים. הכל בא עם הכשר לפסח. העוגיות האלו נעשים בכמה פורמולות כל אחת לפי טעמה, ואלו המרכיבים הכלליים. היות ולפי מרן המחבר זה מותר וכך אכן נוהגים בחלק מהעדות הספרדיות. וכידוע חלק מהקהילות הספרדיות אוסרים זאת. בזמנו לצערינו היו מכניסים ג"כ פירו פוספאט וקרבונט ומיד עם בואי הגה אסרנו זאת. מפני שהוא מתסים את הבצק. ויכול להיות גורם לחימוצו.

וראיתי אח"כ שכבר נכתב עליו ע"י ידידנו הגאונים הגאון רבי מרדכי אליהו שליט"א והגאון רבי אליהו בקשי"דורון שליט"א שגם לבני ספרד הנוהגים היתר במצה עשירה - ולא כדברי הרמ"א האוסר לגמרי לבני אשכנזי - אבל יש להם להחמיר בזה. ובפרט שאסור להו לתת בתוכו חומר זה כי הוא כמו שמרים שגורמים להחמיץ הבצק. וראיתי גם ספר שלם שיצא בנידון זה בשם "מצה עשירה" מהרב עלבא בו סידר באופן נעלה כל שיטות הראשונים והאחרונים בסוגיה רחבה זו. ומפני קושיות ופירכות על הראשונים אף יצא לידון בדברים מחדשים אשר אנו יודעים כיום. וכבר השיב לו שם הרה"ג א. בוארון בטוב טעם ודעת על דעה זאת. אך אין ביהמ"ד ללא חידוש בפרט עבודת עריכה עצומה של כל השיטות, והסברים קושיות ותירוצים של גדולי האחרונים בהיקף גדול. ואח"כ שמעתי שגם המתירים עצמם לשעבר חזרו בהם והורו שלא לערבב בה כל חומר מתסים הנ"ל וישראל קדושים וזהירים בפרט לימי הפסח.

בקרתי צניח"ר המזכר בצרפת רק צעת עשיית המנות עגולות המיוחדות שנעשים שם עם פורמא מיוחדת

דרכה שמחייב תמיד גם צרה"ר. או שפוסק כרבי ישמעאל דרק הוא מחייב צרה"ר ואלבא דרב יוסף. וצרי"ף כתב בפירוש כר"ע אליבא דרבה דהילכתא כוותיה לגבי רב יוסף עי"ש. וע"פ מה שדברנו ז"ע לכאורה הספק של ה"ה. כיון ששני מימרות אלו הנס יחד. וכמו בחמץ דהציא הרמב"ם בפרק ג דחומ"ס הלכה ח' את המימרא דלכן אין מועיל ציטול אחר שעה שיסת משום שאינו ברשותו של אדם ועשה הכתוב כאלו הוא ברשותו לחייבו על כל יראה ובל ימנע עי"ש בלשוננו. ממילא היה לו לכאורה ללמוד כן גם לגבי צור. והוא ע"פ רבי ישמעאל שהרי מימרא זו אמרה רבי אלעזר משום ר"י. וא"כ אינה לר"ע וכפי שיטת רב יוסף. אבל מזה שהציא הרמב"ם בחמץ גירסת הגמרא שני דברים אין ברשותו וכו' נצין למה הרמב"ם לא הוסיף צביעור החמץ באמירת כל חמירא עניין ההפקר וכלעיל.

ומעתה בנוסח הציטול אם יאמר עניין של הפקד. היכי מצי להפקירו והרי הוא ברשותו ולא הוליא. וממילא קונה לו רשותו בחזרה. ואין נורת הפקר כזו שעדיין מונחת ברשותו ממש. והרי הוא ממש מה שהחזרה לא רצתה. כי מה הועיל הוא בהפקר דהיה כאינו ברשותו. כיון שרשותו קונה לו חזרה. ועשאן הכתוב כאלו הן ברשותו. ומכל המובא נצין ג"כ השיטות שאינו נריך להוסיף לציטול נוסח הפקד. משא"כ נוסח של ציטול כעפרא דארעא הרי הוא על החמץ גופו מטעם ציטול שם אוכל ממנו כלעיל.

סימן י"ט

בס"ד שאלות במצה עשירה

פסח תשס"ח

שאלה: בית הדין דקהילת פארים נותן זה שנים רבות הכשר על "מצה עשירה" היינו אופים עם קמח הנטחן עם הכשר לפסח. והבצק נעשה על טהרת מי פירות. והם, יין, מי

הנקראות
המחכרין
אלגיריה
שם לפני
חוזר שו
המנות
חוזר שו
ובא וס
רבי נס
עשרה
לזבל.
ודאי
שנוכל
המנה
גדול
וחלף
לנקו
שנע
נוכח
וב
ע"
דס
הו
יז
ו

בלי שום מים, לעולם אין באין לידי חימוך אפילו אם הניחן כל היום עד שנתפח הצנץ מותר באכילה. שאין מי פירות מחמיצין אלא מסריחין. ומי פירות הן כגון יין וחלב ודבש ושמן זית ומי תפוחים ומי רימונים וכל יוצא בהן משאר יינות ושמנים ומשקים, והוא שלא יתערב בהם שום מים בעולם. ואם נתערב בהם מים כ"ש הרי אלו מחמיצין עכ"ל. וכתב שם בהג"ה דבדפוס ווניציה היתה נוסחה שאין חייבין עליה כרת, במקום הנוסחה מותר באכילה. והיא היתה נוסחה לפני הרמ"ע מפאנו. והיא גם המזכרת ע"י המגיד משנה כאן שכתב דרוב המפרשים סוברים דאפילו איסור ליכא. ומינייה דמקנתם סוברים דרק כרת ליכא והיא גם דעת רש"י.

ובתב שם הראב"ד, אין דבר זה פשוט ולא הכל מודים בו דנהי דאין עושין חמץ גמור ואין חייבין על חימוצו כרת אבל נוקשה מיהו הו"ו ואסור עכ"ל. וכתב המ"מ דהיא מחלוקת הראשונים והגאונים ונהגו להיתר. ובמגדל עוז כתב דהרשב"א מורה בה היתר. ורבותינו הצרפתים נוהגין בו חומרא ואני אחריהן נהגתי חומרא לעצמי ומיקל לאחרים עי"ש. ובלח"מ כתב דהיינו דת"ק ס"ל דמחמיצין יותר מהמים וע"כ קאמר ר"ע אין מחמיצין אלא הם כמים ע"כ. ולפי"ז פירושו הוא שצריך להקפיד בהם על שמונה עשר דקות כמו בצנץ שנעשה עם מים. ועדיין ז"ע אם כוונתו היא רק לאכילה צריך להקפיד כן, וכגרסת דפוס ווניציה כלעיל. ובוודאי שכאן אתרא דמר רבותינו הצרפתים והראב"ד צריך להקפיד על כך מאד.

ובבבס משנה שם ישנם שיטות דלפי הרמב"ם רק יין שמן ודבש מותרים ולא צמי פירות אחרים לכתחילה. היות ויש סתירה בדברי הרמב"ם שהרי כתב צפרק ו' מזה שלשה צמי פירות יוצא בה ידי חובתו בפסח. ונראה דכוונתו בשאר מי פירות חוץ מיין שמן ודבש. וחילק שם בכס"מ דבדיעבד יוצא בשאר מי פירות חוץ משלשת אלו. וכן תראה במ"מ בפ"ו ה' שהביא שיטה זו לחלק בין יין שמן דבש וחלב עי"ש. ובהג"מ שם בפ"ה הביא הירושלמי דס"ל להלכה דמי פירות מחמיצין. וכן

הנקראות "אורחנו", והם בעצם מזכירים את הסריקין המזכרין בגמרא שלכתחילה אין עושין אותן לפסח. ובני אלגיריה נוהגין בו היתר. ובקשר לעשיית המצות נעשה שם לפני איזה שנים תיקון גדול מאד, שהיות וכל הצנץ חוזר שוב לגילגול אחרי שהפורמא הוציאה ממנו את המצות העגולות, ונשאר צנץ הרבה מהצדדים, שהיה חוזר שוב לרידוד ולעשיית מצות וכך משך שעות רח"ל. וצא ותיקן קודמי בתפקיד כאן אצל"ה הגאון הגדול רבי נסים רביצו זצ"ל, שכל הצנץ שחוזר אחר שמים עשרה דקות שמחליפים בהם המיקסר, יורד הצנץ כולו לצנץ. והוא תיקון גדול ועצום צביח"ר הנ"ל. ותעמוד וודאי זכות זו להגאון המזכר בעולם העליון. ויתן ה' שנוכל לתקן עוד תיקון אחד בטאפיט מצד עליו עוברת המצה בשעת עשיית הפורמא, וצ"ה השנה נעשה תיקון גדול בטאפיט שהחלף לטאפיט מחומר פלסטי אלסטי וחלק ולא מצד. שהיה בו שאלות גדולות, כי אי אפשר לנקות אותו היטב. ונשאר שאלות צנץ תוכו. וצ"ה שנענו השנה לבקשתי ונעשה תיקון נוסף וחשוב זה, ואז נוכל להמליך יותר על מצות אלו.

ובעשיית המצה עשירה כמדובר לעיל, הצנץ נעשה ע"י מיקסר בכלי נקי שהוכשר לפסח. ונכנס להתנור תוך דקות ספורות לעשייתו. התנור הוא אותו תנור של המצה הרגילה חם מאד כבר בתחילתו ואופהו מיד. אבל ישנו צנץ דליל שהוא נעשה מקמח וכמות גדולה של יין ומי ציזים היינו לוצן הביצה לבד, וסוכר וקוקו כלעיל, והוא כמו נללה על כעין מחבת ושנקרא כיום "גופרא" כידוע. אבל היות ועושים כמות גדולה של חומר זה. יוצא שמשעת תחילת עשייתו עד תחילת עלייתו עובר יותר משמונה עשר דקות. ולכן בקשתי שיעשו כך שכל תערובת הנעשית בסיר נקי. יעשו כמות כזאת הנאפית במחבת זו, תוך שמונה עשר דקות. כך שגרויח להלכה עוד היתר לאוכלים מהעיסה הנזכרת כמזה עשירה הנעשית תוך שמונה עשר דקות.

המקורות. כתב הרמב"ם פ"ה מהלכות חמץ ומצה הלכה ב'. חמשה מיני דגן אלו הם לשן צמי פירות כלבד

בסוף שהביא מפרק כל המנחות תפוח שריסקו ונתנו לתוך העיסה וחיממה הרי זו אסורה. וכתב שם עוד בהג"מ דעל הביצים נסתפק רש"י אי הוי מי פירות אי לאו אמנם היה נוהג היתר בדבר. מ"מ הלש' בציצים טוב לשומרן ולמהר בו כמים ע"כ. וכן הוא במוס' פסחים ל"ה. ובספר מנה עשירה הנזכר אסף שיטות הראשונים לחומרא ולקולא.

ועדיין יש לנו לעיין בסמירת הרמב"ם לכאורה כפי מה שהקשו עליו, למה בפ"ה כתב על כל המשקים דלעיל שאינם מחמיצין. ובפ"ו כתב על שאר מי הפירות דבדיעבד יולא זה ידי חובתו בפסח חוץ מיין שמן דבש וחלב משום לחם עוני. והא בעי שיכול להחמיץ ואם לאו אינו יולא זה בפסח. ומכאן ראה שהם כן מחמיצין. ובמ"מ ישב שם שהוסף להם מים. ועיין בזה באריכות באבני נזר יו"ד תמ"ו והוא גם כתב בפשיטות שהרמב"ם מיייר בעירב בהם מים. ורק יין שמן ודבש אפילו עירב בהם מים אינו יולא בו כיון דהוה עדיין מנה עשירה. ועיין במג"א או"ח קס"ח שחילק לעניין ברכה בין יין שמן חלב ודבש ושאר מי פירות. וס"ל דבהם מברך תמיד במ"מ משא"כ אם לש שאר מי פירות הוא ברכת המוציא. אבל הל"ע שהרמב"ם הביא גם את המי תפוחים ומי רימונים. ועי' בנז"ב קמא סימן כ"א במה שכתב בזה.

והנלע"ד בזה דהרמב"ם כתב בפ"ה הלכה ב' הלשון, ומי פירות הן כגון יין וחלב ודבש ושמן זית ומי תפוחין ומי רימונים וכל כיוצא בהן משאר יינות ושמנים ומשקין. ואריך לדייק מה אמר לנו הרמב"ם וכל כיוצא בהן משאר יינות. למה התכוין כאן. ולכן נלע"ד לפרש דבר חדש אחר בקשת הסליחה מגדולי המפרשים, כידוע יין תפוחים יכול להיות משקה חריף כיון ממש. וכן עושים מיין רימונים יין תוסס כידוע. והתכוין הרמב"ם לרבות דווקא אלו שעושין מהם יין היינו משקה כמו יין שהוא תוסס. וחלב אפשר כוונתו לחלב שהוא שמן היינו השמנת של החלב, עם חמיצות כידוע. וראה שהרמב"ם לא הזכיר כאן ביצים. וכידוע בני ביצים הסתפק רש"י

כמוצא לעיל אי הוה בכלל מי פירות. ולפי"ז לא יקשה כלל על הרמב"ם. שמהיה כוונתו בפ"ו דיוצאים ידי מנה בני פירות היינו שאר מי פירות שסחטם מיד ואשר לא נעשו כיון תוסס. ודינם כמים שצריכים עכ"פ שימור ולכן יוצאים בהם.

והסברא בזה היא, דכל דבר שהוא כיון שהוא חריף ויש בו מעט אלכוהול כידוע ותוסס. אינו ממריך לעיסה שתחפת. כי החריפות שבה היא מעכבת התפיחה, כי הם כמו עוזרים הצאלין שמייצרים תפיחת הבצק כידוע. משא"כ משקה שאין בו כח כמו יין והוא משקה קל הרי הרטיבות והמים שיש בו בעצמו באופן טבעי, אף אם לא הוסיף בו שום מים, הם אינם עוזרים הצאלין כנ"ל והבצק יש בו החלק שמרים של עצמו כידוע, והוא גורם תפיחה בצואו במגע עם הרטיבות של מים או אלו שהם כמו מים, ונעשה לדעה זו, או חמץ, או עכ"פ חמץ נוקשה. וזהו אמנם הספק בני ביצים כיון שפשוט שאין בהם שום כח המשקה של מי פירות החריפים, רק אינם מים. ולכן נסתפקו בהם רש"י והפוסקים וכמוצא בהלכה סימן תס"ב סעיף ד'. שפסק המחבר שאעפ"כ יש להם דין מי פירות, כיון שאינם מים. והרמ"א חלק שם על הכל כמוצא שם.

ולפי מה שכתבנו שוב יש ליישב המוצא מהגמרא במנחות שממנה הביא ההגה"מ בשם ספה"ת וכן הוא בכמה ראשונים הראיה נגד דעת הרמב"ם דלעיל דמשמע משם דמי פירות כן מחמיצין. דאיתא שם תפוח שריסקו ונתנו לתוך העיסה וחיממה הרי זו אסורה. אך לפי מה שבארנו דשם לא מדובר שעשה מן התפוח יין, אלא ריסקו ועשה ממנו מי תפוחים חדשים ללא תסיסה. ונתנו לתוך העיסה. והוא מי פירות רגילין ללא שום כח יין כפי שכתבנו לעיל. ממילא הרי הוא מחמיץ לדעה זו כנ"ל.

ויש לנו בכל עניין זה עוד עיון גדול. שהרי כתב הטור סוס"י תס"ב שמוצא כתוב דהמלח אינו נחשב למי פירות כיון שהוא מתולדת המים. וסיים הטור, ואינו נראה לי

דה
בכ
בכ
הו
מ
ש
ש
מ
ב
ה
ו

אף שלגבי הסוכר אם דינו ממש כמים והוא מצטרף למי פירות הרי הוא מחמין מהר כמוכה בהפוסקים. אבל אולי יש עדיין לחלק בזה. וגדולי אשכנז שאסרו המנה עשירה ראו למרחוק הרבה משאלות אלו. ולכן כפי שכבר הזכירו גדולי רבני דורינו שא"א לקרוא כלל לעוגיות אלו מהדרין. אבל גם אם רוצים ליחסם כדעבד לאכול למי שלא מהדר, עכ"פ יעשה אך ורק במהירות של ח"י רגעים, להרויח לכה"פ מקצת משאלות חמורות אלו.

סימן כ'

החומר סיטריק אסיד המעורב בשמן לעניין מי פירות למצה עשירה

ר"ח מרחשון תשס"ז

כבוד ידידי ורב חביבי החשוב והמשכיל ותור"ח הר"ר שלמה מסיקה שליט"א מראשי מחלקת הכשרות שע"י הבי"ד דפאריס

שלום וברכה.

אודות השאלה אשר שאלת. הוזמנה כמות גדולה של שמן אשר משמש לעשיית עוגות כשר לפסח לאוכלי מצה עשירה הנעשים כאן מידי שנה עם כשרות בי"ד הקונסימואר. ובתוך שמן זה באה כמות קטנה של חומר סיטריק - אסיד אבל הוא מהול במים. והיינו שנותנים לערך על כל כף סיטריק כף מים. הכל ביחד הוא אחוז מאד קטן ואולי רק אחד לעשרת אלפים. החומר משמש כאנמי אוקסידנט. אבל מה נעשה שיש בשו"ע דאפילו טיפת מים עם מי פירות מחמין. ונשאלת השאלה האם מותר להשתמש בזה לפני הפסח לעשיית העוגות מצה עשירה הנזכרות.

דהא שריין ותיקא במישרא ומילחא אלמא דמי מלח הוי בכלל מי פירות. וכחז שם הדרכי משה, ונ"ל לאמר במלח שלנו שמבשלים אותה וודאי יש לחוש אפילו לדעת הטור. וכן איתא חילוק זה במרדכי דמסכת שבת לעניין מילחא בעי ביסוליה עכ"ל והביאו המג"א ובאה"ט. ומה שחילקו במג"א ושו"ע הרב ועוד בין מלח הבא מן הים, שיש לו דין מים. לבין מלח הבא מחפירה שיש לו כן דין מי פירות ועי"ש בבאה"ט. אבל כיום גם מלח הבא מחפירה עובר ביסול כידוע. וכפי שכבר כתבתי בספרי ח"צ לדין מלח למליחת בשר שיש בו ביסול אחר ביסול. ותשובת רבינו הגה"ק מנחמנו זצ"ל אלי בדברי יציב ומוצא שם.

ולפי כל המוצא א"כ ה"ה לגבי הסוכר ששמים בעוגיות אלו יחד עם המי פירות. וסוכר זה וודאי עובר כפי שנוכחתי ביסול גדול במים. וא"כ לפי כל גדולי הפוסקים המוצאים לעיל יהיה דינו כמים לאחר שהוא נימות, ולא כמי פירות אלא לכו"ע כמים. ויש לו כל הדינים המוצאים לגבי מלח. רק אולי דבר אחד שכתבו הפוסקים חילוק במלח שהוא מחמם את הצנץ כמשמע במרדכי פסחים סי' תקל"ד, וכן כתב הכל בו בשם הראצ"ד הביאם הב"י סימן תנ"ה שכתב והשתא פשט המנהג שלא ליתן מלח כלל בעיסה. ואפשר הוא מטעם שהוא מעורב במים כנ"ל. או מטעם מחמם.

אבל מי ערצ לנו שהסוכר אינו מחמם. ואולי גם טבע הסוכר שמחמם הצנץ. בפרט לפי מה שהוצא באחרונים שצמקום שאין מלח אולי אפשר דיעבד למלוח בשר בסוכר. והרי המלח גם מחמם הבשר ופותרו שע"ז ילא דמו. ועי' בתשובה הנזכרת בדברי יציב שהביא עניין זה שם. ומעתה לפי דברי הדרכ"מ יש לו דין מים ולא מי פירות. ובעצם לא מנינו חולקים בזה. וא"כ איך יתנו בעיסה סוכר יחד עם מי פירות אחרים.

ולגבי החלב הביא באדמת קדש סימן ח' שלהלכה נריך שימור ח"י רגעים. ועכ"פ מכל הני טעמים יהיה ראוי לכה"פ אם נעשה הכל בח"י רגעים הרווחנו גם שאלה זו.